

Vergaderjaar 2024–2025

19 637

Vreemdelingenbeleid

36 045

Situatie in Oekraïne

Nr. 3346

BRIEF VAN DE MINISTER VAN ASIEL EN MIGRATIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 31 januari 2025

Inleiding

Sinds de inval van Rusland in Oekraïne in februari 2022 zijn miljoenen Oekraïners gedwongen geweest te vluchten naar de Europese Unie, en ook naar Nederland. In dit conflict zijn wij de regio en daarom blijven we opvang bieden aan de vele ontheemden uit Oekraïne die een veilig heenkomen zoeken in ons land. Op dit moment is het onzeker hoelang de oorlog zal voortduren. Ontheemden uit Oekraïne zullen dus nog langere tijd in Nederland verblijven. Gemeenten, NGO's, vele vrijwilligers en betrokken departementen en overheidsorganisaties werken elke dag aan het mogelijk maken van deze opvang. Dit zullen we de komende periode gezamenlijk blijven doen. Deze inspanningen om ontheemden op een goede manier op te vangen worden zeer gewaardeerd.

Op 19 januari jl. zijn er 124.310 ontheemden uit Oekraïne ingeschreven in de Basisregistratie Personen (BRP) die op grond van de Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB) bescherming krijgen.¹ Daarnaast zijn er 48.540 ontheemden uit Oekraïne uitgeschreven uit de BRP. Op 17 januari jl. waren er 92.450 opvangplekken gerealiseerd waarvan 92.100 plekken bezet. Dit leidt tot een bezettingsgraad van 99,6 procent in de noodopvang.²

In deze Verzamelbrief opvang Oekraïne informeer ik uw Kamer over het langetermijnbeleid voor ontheemden uit Oekraïne ten aanzien van terugkeer en verblijf. Daarnaast geef ik een appreciatie van het AEF rapport *Onderzoek naar de kwaliteit van gemeentelijke opvang voor*

¹ Dit aantal betreft zowel ontheemden met de Oekraïense nationaliteit (119.380) als ontheemden uit Oekraïne met een permanente Oekraïense verblijfsvergunning, met internationale bescherming of gezinsleden van personen die onder de richtlijn vallen met een overige nationaliteit (4.930).

² De meest recente cijfers vindt u op <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/opvang-vluchtelingen-uit-oekraïne/cijfers-opvang-vluchtelingen-uit-oekraïne-in-nederland>

ontheemden uit Oekraïne. Met deze brief wordt het AEF rapport als bijlage meegestuurd.

Langetermijnbeleid OEK

In de Verzamelbrief opvang Oekraïne van juni 2024 is uw Kamer geïnformeerd over het feit dat omdat de oorlog in Oekraïne nog voortduurt, wordt nagedacht over het langetermijnbeleid voor ontheemden uit Oekraïne ten aanzien van terugkeer en verblijf.³ Op dit moment hebben ontheemden tot en met 4 maart 2026 recht op tijdelijke bescherming op grond van de Europese Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB). Er is een reële mogelijkheid dat de tijdelijke bescherming opnieuw verlengd gaat worden met een jaar, maar dit is geen gegeven.⁴ De grootschalige oorlog in Oekraïne duurt inmiddels bijna drie jaar. Oekraïne staat onder druk en er zijn nog geen tekenen dat Rusland deze oorlog niet kan of wil voortzetten. Het verloop van de oorlog is onzeker. De onderzoekers van Clingendael⁵ constateren dat er nog steeds geen concreet vooruitzicht is op een wapenstilstand die de oorlog definitief zal beëindigen, maar er wel belangrijke ontwikkelingen plaatsvinden die een eventuele wapenstilstand en/of onderhandelingen in de nabije toekomst significant waarschijnlijker maken. Ook als de situatie zich voordoet – door bijvoorbeeld politieke ontwikkelingen in de VS en Oekraïne – dat er een bestand komt tussen Rusland en Oekraïne waardoor delen van Oekraïne veiliger worden, zal het geruime tijd duren voordat ontheemden uit Oekraïne kunnen en willen terugkeren. Het is dus, zoals eerder aan uw Kamer gemeld, essentieel om werkbare voorstellen neer te leggen over de langere termijn, in Europees verband. Samen met de andere departementen en relevante taakorganisaties zijn verschillende scenario's bekeken, waaronder een nationale terugvaloptie. In deze brief informeer ik u over de gekozen richting.

De afgelopen periode is een aantal onderzoeken van het WODC en Clingendael gepubliceerd die waardevolle informatie opleveren voor langetermijnbeleid.⁶ De eerste representatieve cijfers over ontheemden uit Oekraïne in Nederland (LOCOV-onderzoek) laten het beeld zien van een groep mensen die probeert zijn draai te vinden in een nieuw land. Ontheemden uit Oekraïne zijn gemiddeld hoger opgeleid dan andere vluchtelingengroepen in Nederland. Het percentage werkenden is relatief hoog (tussen 15 en 75 jaar is 61% aan het werk). Het onderzoek laat zien dat de meeste ontheemden uit Oekraïne van plan zijn om de komende 24 maanden in Nederland te blijven (72%). Slechts een kleine minderheid (2%) is zeker van plan om Nederland in de komende 24 maanden te verlaten. Van de Oekraïners die van plan zijn om de komende 24 maanden in Nederland te blijven, zou 22% zeker teruggaan als het weer veilig was in Oekraïne. De meesten twijfelen en zeggen misschien terug te gaan als het veilig is (48%), en 30% geeft aan niet de intentie te hebben terug te gaan, ook niet als het veilig is. Verschillende factoren zijn relevant voor (eventuele) terugkeer: de tijdsduur van het conflict, de intensiteit van de gevechtshandelingen, de mate waarin gebied bezet of bevrijd wordt, de economische situatie en de wederopbouw en het toekomstperspectief in Oekraïne. Op grond van deze onderzoeken die een beeld geven van

³ Kamerstuk 19 637, nr. 3258.

⁴ Dit zal in 2025 op EU-niveau moeten worden besproken.

⁵ Clingendael «Beschermingsopdracht Oekraïense ontheemden», de meest recente publicatie: «De strijd om Oekraïne en zijn ontheemden – Duivelse dilemma's dienen zich aan» (2024).

⁶ LOCOV-onderzoek «Tijdelijke thuis? De positie van Oekraïense vluchtelingen in Nederland» (2024), WODC-onderzoek «Komen en gaan – Beweegredenen van mensen die gevlucht zijn uit Voormalig Joegoslavië om in Nederland te blijven of weer te vertrekken» (2024) en de publicaties van Clingendael «Beschermingsopdracht Oekraïense ontheemden», de meest recente publicatie: «De strijd om Oekraïne en zijn ontheemden – Duivelse dilemma's dienen zich aan» (2024).

vertrek- en verblijfsintenties is het kabinet van oordeel dat we er alles aan moeten doen ontheemden te ondersteunen bij een duurzame terugkeer wanneer dit kan. Voor de groep ontheemden uit Oekraïne die nog in Nederland blijft moet er worden bepaald welke rechten, plichten en voorzieningen gelden, met het oogmerk dat zij economisch nog meer bijdragen.

Bij het vormgeven van onze inzet houdt het kabinet ook het Europese en Oekraïense perspectief scherp in het oog. Een gemeenschappelijke aanpak van de EU-lidstaten straalt eenheid uit richting Oekraïne, heeft tot dusver goed gewerkt en voorkomt grote verschillen tussen EU-lidstaten en hierdoor mogelijke secundaire migratiestromen. Voor Oekraïne is het van belang dat zijn gevluchte inwoners, wanneer mogelijk, terugkeren en bijdragen aan de wederopbouw van het land. Nederland kan een leidende rol spelen, door de discussie over een **Europese oplossing** te blijven aanjagen bij de Europese Commissie, het EU-Voorzitterschap en door zelf nationaal beleid te ontwikkelen en als opties aan te dragen in Europa.⁷ Het is immers een vraagstuk waarmee alle EU-lidstaten te maken hebben. Er moet ook worden nagedacht over op welke manier terugkerende ontheemden ontvangen worden door hun landgenoten en autoriteiten. Hiervoor gaan we onder andere in gesprek met Oekraïne.⁸

De prioriteit van het kabinet is **inzetten op vrijwillige terugkeer** wanneer dat duurzaam kan. Hiermee komen we tegemoet aan de wens van Oekraïne om met behulp van hun eigen burgers in de toekomst het land weer op te bouwen. Onze inzet biedt een handreiking voor gevluchte ontheemden om weer terug naar het eigen Oekraïne te gaan als het veilig is. Om terugkeer in goede banen te kunnen leiden op het moment dat duurzame terugkeer naar Oekraïne mogelijk wordt en de toepassing van de RTB wordt beëindigd moeten we nu een plan uitwerken. Bij het aflopen van de tijdelijke bescherming onder de RTB zullen ontheemden uit Oekraïne in beginsel terugvallen op hun eerder ingediende asielaanvraag die is gekoppeld aan de aanspraak op de RTB. Naar verwachting zal een deel van de groep ontheemden die twijfelt over terugkeer (48%) met een gerichte ondersteuning te stimuleren zijn tot terugkeer. De RTB biedt een mogelijkheid om richting het einde van de tijdelijke bescherming een vrijwillig terugkeerprogramma op te zetten.⁹ Van deze mogelijkheid wil het kabinet gebruik gaan maken, en om die reden nader uitwerken. Dit terugkeerprogramma is erop gericht ontheemden uit Oekraïne georganiseerd, duurzaam en begeleid terug te laten keren. Het intrekken van de lopende asielaanvraag vóór vertrek wordt als absolute voorwaarde aan deelname aan het terugkeerprogramma verbonden met een overeengekomen termijn waarbinnen de ontheemde Nederland duurzaam verlaat. De ontheemde tekent hiervoor bij deelname.¹⁰ Het pakket aan mogelijke voorzieningen om de ontheemden te stimuleren in hun terugkeer wordt uitgewerkt met

⁷ Verkend wordt of (delen van) een terugkeerprogramma in bredere EU-verband kan worden opgezet.

⁸ Te denken valt aan samenwerking met lokale gemeenschappen en overheden ten behoeve van duurzame terugkeer.

⁹ Artikel 21, derde lid, RTB.

¹⁰ Het commitment over de voorwaarden waaronder de terugkeer van een ontheemde wordt gerealiseerd, moet worden vastgelegd. Voor wat betreft het verblijf gedurende deelname aan het programma tot aan het vastgestelde moment van vertrek zou gebruik kunnen worden gemaakt van de Tijdelijke wet opvang ontheemden Oekraïne waarin de mogelijkheid is opgenomen ten hoogste een jaar na beëindiging van de RTB opvang te bieden aan ontheemden die tijdelijke bescherming genoten totdat de RTB afloopt. In de Regeling opvang ontheemden Oekraïne kunnen de hierbij horende voorzieningen (nader) worden geregeld. Deze voorzieningen worden verbonden aan duurzame terugkeer in het kader van deelname aan het programma, tegenover het vervallen van voorzieningen bij niet-deelname aan het terugkeerprogramma.

betrokken departementen, gemeenten, NGO's en een vertegenwoordiging van de ontheemden uit Oekraïne in Nederland. Ook Oekraïne zelf wordt geraadpleegd.

Hier ligt nadrukkelijk een relatie met wederopbouw: bijvoorbeeld cursussen om vaardigheden te versterken of eigen te maken die in Oekraïne nodig zijn voor de wederopbouw of de mogelijkheid vanuit Nederland te werken voor een bedrijf in Oekraïne. Voor ontheemden zal de mate waarin zij enig bestaan kunnen opbouwen hoogstwaarschijnlijk doorslaggevend zijn bij terugkeer naar Oekraïne. Daar hoort het hebben van een plek om te kunnen verblijven en werken bij. De inzet op wederopbouw is essentieel voor de bevolking van Oekraïne, ook om op den duur terugkeer naar Oekraïne mogelijk te maken en verdere vluchtelingenstromen in te perken. Het kabinet onderkent dit belang en zal Oekraïne en de ontheemden hierbij ondersteunen. Door in te zetten op de kennis en vaardigheden van ontheemden uit Oekraïne die in Nederland zijn en deze expertise te verbinden aan projecten en partnerschappen van bedrijven en tussen gemeenten onderling (NL en OEK) kan een brug worden geslagen tussen de kunde onder ontheemden en wat Oekraïne nodig heeft voor wederopbouw en kan terugkeer worden gestimuleerd.¹¹ Hierbij richt de Nederlandse overheid zich in op de gezondheidszorg, watersector en landbouwsector, energie en circulaire bouw.¹² In opdracht van het Ministerie van Buitenlandse Zaken zal een onderzoek worden uitgevoerd onder Nederlandse bedrijven naar de obstakels en kansen die zij zien om zaken te doen met Oekraïne en bij te dragen aan de wederopbouw van Oekraïne, inclusief de inzet van ontheemden uit Oekraïne. De ervaringen van bedrijven zullen gebruikt worden in de verdere ontwikkeling van potentiële initiatieven voor terugkeer in relatie tot wederopbouw. Tevens neemt Nederland actief deel aan de internationale Skills Alliance. Deze alliantie beoogt te stimuleren en te faciliteren dat Oekraïners onderwijs, bijscholing en professionalisering kunnen volgen om zo bij te dragen aan herstel en wederopbouw van Oekraïne.¹³

De komende periode zal bovenstaande nader worden uitgewerkt, inclusief de financiële consequenties, waarna het kabinet over een uitgewerkt terugkeerprogramma zal besluiten.

Naast het plan om gericht terugkeer te stimuleren en faciliteren moet een oplossing worden gevonden voor ontheemden uit Oekraïne die langer in Nederland zullen blijven. Het kabinet zet in op het **uitwerken van een nationaal alternatief**, zoals ook enkele andere lidstaten dit doen.¹⁴ Het kabinet denkt daarbij aan een generieke regeling in de vorm van een reguliere vergunning die in tijd is afgebakend waaraan intrekking van de asielaanvraag is gekoppeld en ontheemden zolang zij hier zijn maximaal bijdragen en meebetalen aan onze samenleving en economie.

Uitwerking van een nationaal alternatief is noodzakelijk, omdat er op dit moment, naast het mogelijk verder verlengen van de RTB, geen concreet voorstel is op EU-niveau voor na maart 2026. Wanneer de tijdelijke bescherming niet verder wordt verlengd, en er geen nationaal alternatief beschikbaar is, moet een enorm aantal asielaanvragen behandeld gaan worden. Ontheemden hebben immers gelijktijdig met het verzoek om tijdelijke bescherming onder de RTB een asielaanvraag ingediend; dat is bij nationale wet aan elkaar gekoppeld.¹⁵ Een nationaal alternatief is de

¹¹ Op 7 november jl. heeft de Staatssecretaris van Participatie en Integratie het bredere actieplan voor de arbeidsmarktparticipatie van Oekraïense ontheemden, inclusief de inzet op terugkeer in relatie tot wederopbouw, aan de Tweede Kamer toegestuurd, Kamerstuk 36 045, nr. 187.

¹² Kamerstukken II 2022/23, 36 045, nr. 113.

¹³ Kamerstuk 19 637, nr. 3258 en Kamerstuk 36 045, nr. 187.

¹⁴ Polen, Roemenië, Tsjechië, en Oostenrijk hebben een nationale optie geïmplementeerd, meestal gerelateerd aan werk. In Polen wordt vanaf 2025 de optie geboden een tijdelijke verblijfsvergunning van maximaal drie jaar aan te vragen, ongeacht de arbeidsstatus

¹⁵ Vreemdelingenwet 2000. In artikel 1 wordt expliciet verwezen naar artikel 28 (asielaanvraag).

enige manier om – bij het uitblijven van een Europese oplossing die hiertoe strekt – het (verder) vastlopen van de migratieketen te voorkomen. Daarnaast biedt een nationaal alternatief mogelijkheden om ervoor te zorgen dat ontheemden uit Oekraïne zolang zij in Nederland zijn maximaal economisch bijdragen. Het is nodig te normaliseren in plaats van specifieke regelingen voor deze groep ontheemden in de lucht te houden, en toe te werken naar rechten, plichten en voorzieningen waarmee ontheemden uit Oekraïne naar vermogen kunnen meedoen en meebetalen aan onze maatschappij en meer economisch bijdragen, door bijvoorbeeld huur te betalen. Wanneer wordt besloten tot het inregelen van een nationaal alternatief, vraagt dit een stevige inzet op (de voorbereiding van) een zorgvuldige transitie met de nodige aandacht voor de belasting van de keten en gemeenten, de financiële consequenties en de druk op bijvoorbeeld de huizenmarkt. De komende periode zal deze tijdelijke regeling inclusief de bijkomende rechten, plichten en voorzieningen nader worden uitgewerkt – met daarnaast een voortdurende check op terugkeermogelijkheden, waarna het kabinet over het inregelen van een nationaal alternatief zal besluiten.

Hoewel de RTB een goed vangnet is gebleken, leven ontheemden al geruime tijd in onzekerheid doordat de tijdelijke bescherming steeds met een korte periode wordt verlengd. Deze onduidelijkheid leidt thans tot problemen op allerlei terreinen¹⁶, voor ontheemden uit Oekraïne zelf, gemeenten en werkgevers etc.

Onderdeel van het langetermijnbeleid is – ook – de blijvende inzet op maatregelen gericht op het **stimuleren van zelfredzaamheid en participatie** van ontheemden uit Oekraïne. In de Verzamelbrief Opvang Oekraïne van juni 2024 bent u geïnformeerd over een aantal maatregelen die in dit kader genomen zijn, zoals het innen van een eigen bijdrage en het verplicht intrekken van leefgeld van ontheemden uit Oekraïne die voldoende inkomsten hebben.¹⁷ Verder is de termijn van 28 dagen termijn aangescherpt, zodat gemeenten meer ruimte krijgen om verstrekkingen aan ontheemden uit Oekraïne te beëindigen wanneer sprake is van langdurig verblijf buiten de opvanglocatie. Ook moeten alle ontheemden uit Oekraïne vanaf 4 maart 2025 hun eventueel meegebrachte voertuigen op Nederlands kenteken hebben gezet. Vanaf dat moment gelden ook verplichtingen zoals een APK, verzekeringen en het betalen van motorrijtuigenbelasting. Met het oog op het stimuleren van participatie worden middelen beschikbaar gesteld aan gemeenten om ontheemden laagdrempelig taalonderwijs te bieden. De beheersing van de Nederlandse taal is een belangrijke factor bij participatie in de Nederlandse samenleving. Voor ontheemden uit Oekraïne wordt het mogelijk een Nederlands rijbewijs te behalen. Dit is bevorderlijk voor arbeidsparticipatie en vergroot de mobiliteit van de doelgroep. Momenteel verken ik of deze eigen bijdrage verhoogd kan worden, waarmee er opvolging wordt gegeven aan het Hoofdlijnenakkoord en het Regeerprogramma. Ook worden de mogelijkheden verkend om het stimuleren van passend en duurzaam werk (door gemeenten) een extra impuls te geven.

Ik zal uw Kamer blijven informeren over de stappen die worden gezet op het terrein van het langetermijnbeleid voor de ontheemden uit Oekraïne via mijn periodieke Verzamelbrieven opvang Oekraïne.

¹⁶ Adviesraad Migratie, 2023; De Gruyter et al., 2024.

¹⁷ Kamerstukken II 2023/24, 19 637 en 36 045, nr. 3258.

Hierbij bied ik u het rapport *Onderzoek naar de kwaliteit van gemeentelijke opvang voor ontheemden uit Oekraïne* aan. Dit onderzoek is uitgevoerd door onderzoeksbureau AEF in opdracht van het Ministerie van Asiel en Migratie. Het doel van het onderzoek is het verkrijgen van inzicht in de kwaliteit van de gemeentelijke opvang op basis van de perspectieven van zowel gemeenten als ontheemden.

Na het uitbreken van de grootschalige invasie in Oekraïne op 24 februari 2022, hebben gemeenten in korte tijd veel opvanglocaties voor grote groepen ontheemden weten te organiseren. Waar eerst werd uitgegaan van een tijdelijke crisis, is inmiddels gebleken dat de opvang voor ontheemden een langdurend karakter heeft gekregen omdat de oorlog in Oekraïne nog immer voortduurt.

Gemeenten hebben de taak om te voorzien in opvang voor ontheemden uit Oekraïne. Het Rijk stelt regels op voor de uitvoering van deze taak en ondersteunt gemeenten bij de uitvoering. Nu een aanzienlijk deel van de ontheemden langer in de gemeentelijke opvang verblijft, wordt het van groter belang dat er op nationaal niveau inzicht wordt verkregen in de kwaliteit van deze opvang, zodat het Rijk passende regelgeving en ondersteuning kan blijven bieden. Het onderzoek van AEF biedt een eerste landelijk beeld van de kwaliteit van de opvang en geeft daarmee waardevolle inzichten in wat er goed gaat en waar aanknopingspunten voor verbetering zijn. In het onderzoek is onderzocht of de gemeentelijke opvanglocaties voldoen aan de verplichte kwaliteitscriteria die vastgelegd zijn in de Regeling opvang ontheemden Oekraïne (RooO).

Het rapport laat zien dat er over het algemeen veel goed gaat in de opvang van ontheemden uit Oekraïne. Gemeenten voldoen in de meeste gevallen aan de gestelde minimum kwaliteitsvereisten volgens de RooO en er zijn veel positieve voorbeelden van hoe gemeenten hun opvang succesvol hebben ingericht. De onderzoekers geven aan dat daar waar niet met zekerheid bepaald kan worden of de standaard uit de RooO wordt gehaald, het gaat om toegang tot onderwijs voor kinderen. Een klein percentage van alle minderjarige Oekraïense ontheemden gaat niet naar school. De onderzoekers hebben niet kunnen toetsen of dat komt omdat er kinderen zijn die niet door ouders worden aangemeld, kinderen verzuimen, het gemeenten onvoldoende lukt om tijdig de benodigde onderwijscapaciteit te organiseren of dat er andere oorzaken zijn voor het gegeven dat sommige leerlingen niet staan ingeschreven op een school en/of deze niet geregeld bezoeken. Hoewel veel goed gaat in de gemeentelijke opvang, wordt tegelijkertijd benoemd dat de RooO slechts een minimum set aan eisen voor de opvang omvat. Juist omdat de RTB bedoeld is voor situaties waarin acuut en grootschalig opvang geboden dient te worden, zijn de eisen aan de opvang zoals zij zijn opgenomen in de RooO beperkt. AEF heeft in haar onderzoek daarom tevens aanvullende kwaliteitscriteria betrokken, afkomstig uit internationale criteria of criteria zoals gebruikt door het COA. Deze kwaliteitscriteria zijn niet verplicht voor de gemeentelijke opvang.

Indien naar deze bredere kwaliteitscriteria wordt gekeken concludeert AEF dat de kwaliteit en de geboden voorzieningen van opvanglocaties sterk variëren tussen en binnen gemeenten en is op een deel van de locaties een verbeteringsslag gewenst. Zo loopt de opvang uiteen van flexwoningen en vakantiehuysjes tot omgebouwde kantoorpanden en leegstaande verzorgingshuizen, waarbij ontheemden soms volledig

zelfstandig kunnen wonen en in andere gevallen alle voorzieningen, inclusief een kamer moeten delen met onbekenden. Deze conclusie sluit aan bij de uitkomsten van het WODC-rapport *Tijdelijk thuis? De positie van Oekraïense vluchtelingen in Nederland* waarover uw Kamer is geïnformeerd in de verzamelbrief van 29 november 2024¹⁸. De ervaringen van ontheemden over hun opvangsituatie laten een wisselend beeld zien. De onderzoekers concluderen dat er een duidelijk verband bestaat tussen de mate van privacy en beschikking tot eigen voorzieningen en de ervaren kwaliteit van de opvang door ontheemden.

In het rapport wordt een aantal landelijke en gemeentelijke aanbevelingen gedaan. Waar het gaat om aanbevelingen gericht op gemeenten roep ik gemeenten op binnen de mogelijkheden die zij hebben hiermee aan de slag te gaan. Op de aanbevelingen op landelijk niveau ga ik hieronder nader in.

Lange termijnperspectief en financiële afspraken

Het kabinet zet in op verschillende sporen om gemeenten te ondersteunen bij de realisatie van voldoende, passende en langdurige beschikbare opvang. Zoals in de verzamelbrief van 29 november 2024 aan uw Kamer vermeld, kan een gemeente die de financiering van een opvanglocatie niet binnen de gestelde termijn van RTB+1 rond krijgt onder voorwaarden de transitiekosten om locaties geschikt te maken omrekenen naar een termijn van maximaal drie jaar¹⁹.

Daarnaast wil het kabinet langere beschikbaarheid – naast kosteneffectievere realisatie – van locaties stimuleren door met gemeenten te verkennen of locaties na vertrek van ontheemden ook ingezet kunnen worden voor andere doelgroepen zoals statushouders, spoedzoekers en studenten.

Kwaliteitsslag opvanglocaties

De onderzoekers bevelen aan om stapsgewijs een kwaliteitsslag door te voeren in de gemeentelijke opvang, zonder dat dit ten koste gaat van opvangcapaciteit. Gemeenten kunnen hiertoe locaties in beeld brengen en voor de locaties die een kwaliteitsslag behoeven bezien wat hiervoor nodig is. Wat ik zie is dat er al meerdere gemeenten zijn die aanvullende investeringen doen in hun bestaande opvanglocaties of vervangende opvanglocaties openen van betere kwaliteit. Om deze kwaliteitsslag verder te stimuleren zal ik de komende tijd met de VNG verkennen welke aanvullende ondersteuning voor gemeenten vanuit het Rijk gewenst is.

Ondersteuning bij toegang en beschikbaarheid zorg

Zowel gemeenten als ontheemden signaleren knelpunten in de toegang en de beschikbaarheid van zorg. Uit signalen en contacten met gemeenten herken ik dit. Om gemeenten hierin te ondersteunen is het mogelijk gemaakt de organisatie van triage door verpleegkundigen en huisartsen en laagdrempelige psychosociale hulp op gemeentelijke opvanglocaties te financieren uit de Bekostigingsregeling opvang ontheemden Oekraïne (BooO). Daarnaast financiert het Rijk het Loket Oekraïense ontheemden Psychosociale Hulpverlening (LOOP) dat gemeenten ondersteunt bij het vinden van passend en beschikbaar zorgaanbod bij laagdrempelige psychosociale ondersteuning.

¹⁸ Kamerstukken II 2024–2025, 19 637, nr. 3319.

¹⁹ Kamerstukken II 2024–2025, 19 637, nr. 3319.

Daarnaast concludeert het rapport dat sommige ontheemden een complexe medische (psychische of somatische) zorgvraag hebben en dat gemeenten moeite hebben met het organiseren van toegang tot de juiste zorg, opvang en voorzieningen voor deze ontheemden. Dit vraagt, zoals het rapport terecht stelt, vaak ook om regionale samenwerking. Om dit te stimuleren en faciliteren hebben het Ministerie van Asiel en Migratie en de Veiligheidsregio Rotterdam-Rijnmond de Taskforce «De vliegende brigade» opgericht. De taskforce zal ingezet worden als het centrale advies- en ondersteuningsteam voor gemeenten, veiligheidsregio's en andere betrokken partijen bij de realisatie van (boven)lokale opvang en zorg in gevallen waar sprake is van complexe zorgcasuïstiek. De vliegende brigade streeft er hierbij naar om instroom in de reguliere zorg te waarborgen of op maat gemaakte oplossingen te ontwikkelen waar nodig.

Ondersteuning bij overlastproblematiek

Naast ondersteuning bij complexe medische zorgvragen wordt het Rijk aanbevolen om gemeenten te faciliteren in de organisatie van opvang voor personen die voor overlast zorgen. In 2023 heeft het Rijk gemeenten een handelingsperspectief aangeboden hoe om te gaan met overlast in de opvang. Ook zijn aan de RooO bepalingen toegevoegd die het mogelijk maken maatregelen te nemen in geval van ernstig geweld of wanneer de huisregels in ernstige mate worden overtreden. Ik verken momenteel in hoeverre gemeenten het aangeboden handelingsperspectief en de nieuwe maatregelen in de RooO hebben geïmplementeerd en of het effectief is gebleken. In dit traject wordt de aanbeveling uit het AEF-onderzoek nadrukkelijk betrokken. Ik streef ernaar uw Kamer hierover in het voorjaar te informeren.

Ondersteuning ontheemden bij problemen in de opvang

Het rapport laat dat zien dat ontheemden in de opvang niet altijd weten waar zij terecht kunnen met klachten. Ook komt naar voren dat de meerderheid van de locaties een klachtenprocedure heeft. Gemeenten beschikken over een generieke klachtenprocedure maar niet altijd over een klachtenprocedure die zich specifiek richt op de opvang van ontheemden. De onderzoekers roepen gemeenten die dit nog niet hebben op om een passende klachtenprocedure in de Oekraïense taal op te stellen voor ontheemden in hun locaties. Dat belang onderstreep ik. Daarnaast wil ik graag gemeenten, waar zij dit nog niet doen, aanmoedigen om de participatie van ontheemden goed te borgen. Bijvoorbeeld door per gemeente of locatie een lokaal netwerk van sleutelfiguren of klankbordgroep in te richten voor het signaleren en voorkomen van problemen, maar ook voor het starten van initiatieven die de kwaliteit van de opvang positief beïnvloeden. Het benutten van denk- en doekracht van ontheemden levert een kwaliteitsimpuls op en gevoel van eigenaarschap over de eigen leefomgeving.

Daarnaast bevat het rapport landelijke aanbevelingen die zien op het organiseren van onafhankelijke ondersteuning voor ontheemden die problemen ervaren in de opvang, bijvoorbeeld in de vorm van een onafhankelijke vertrouwenspersoon of begeleiding. En het verbeteren van de communicatie over procedures en instanties waar ontheemden in Nederland terecht kunnen voor verschillende problemen, bijvoorbeeld door het opstellen van een routekaart voor ontheemden. Met de VNG – maar ook met de ontheemden zelf – zal ik deze aanbevelingen verder verkennen.

Informatiedeling

Tot slot benoemt het rapport dat gemeenten behoefte hebben aan betere, centrale kennisdeling en uitwisseling van best practices voorbij de gemeentegrenzen. Het Ministerie van Asiel en Migratie zorgt voor centrale informatievoorziening via de website van de rijksoverheid en informeert actief gemeenten en ontheemden via verschillende gremia georganiseerd door het Rijk danwel de VNG. Ook hier worden best practices gedeeld. Momenteel wordt reeds gewerkt aan een verbeter slag op de webpagina van de rijksoverheid, zodat informatie makkelijker kan worden ontsloten. Met de VNG zal ik bespreken welke aanvullende ondersteuning zij kan bieden om de kennisopbouw en uitwisselingen van praktijken tussen gemeenten te versterken. Via de inzet van regio accounthouders van het Ministerie van Asiel en Migratie wordt maatwerkondersteuning aan gemeenten geboden. Naar aanleiding van de aanbeveling uit het rapport zal ik verkennen op welke wijze de informatievoorziening over landelijke beleid en regelgeving aan gemeenten en ontheemden verder verbeterd kan worden.

Conclusie

Tot slot benoem ik dat ik uw Kamer, samen met mijn collega's, periodiek blijf informeren over de ontwikkelingen op dit onderwerp evenals de aangrenzende werkvelden, zowel op nationaal, Europees als internationaal niveau.

De Minister van Asiel en Migratie,
M.H.M. Faber-van de Klashorst